

Ιστορία

Προϊστορία. Δεν έχει απαντηθεί ακόμη το ερώτημα πότε εγκαταστάθηκαν για πρώτη φορά ελληνικά φύλα στη Λέσβο. Στην ιωνική ποίηση του 8ου αι. π.Χ. καταγράφεται ελληνική κατοχή του νησιού πριν από τον Τρωικό πόλεμο και στον Ύμνο στον Δηλιακό Απόλλωνα η κατοχή αυτή παρουσιάζεται ως αιολική («Μάκαρος έδος Αιολίονα»). Αυτό όμως δεν αποδεικνύεται από τα αρχαιολογικά δεδομένα, κυρίως επειδή δεν έχουν πραγματοποιηθεί ακόμη αρκετές ανασκαφές. Είναι γνωστοί δώδεκα προϊστορικοί συνοικισμοί, οι περισσότεροι παραλιακοί και μόνο τέσσερις μεσογειακοί. Από αυτούς όμως συστηματικά έχει ανασκαφεί μόνο ο συνοικισμός της Θερμής στην ανατολική ακτή της Λέσβου, απέναντι από τη Μικρά Ασία, και κατά ένα μέρος της Άντισσας στο βορειοδυτικό τμήμα του νησιού. Φαίνεται ότι περισσότερο πυκνοκατοικημένα ήταν η περιοχή του κόλπου της Καλλονής. Η μεγαλύτερη ακμή και διάρκεια των συνοικισμών, που άρχισαν να αναπτύσσονται κατά την τελευταία φάση της νεολιθικής εποχής, συνέπεσε με την πρώιμη εποχή του χαλκού. Κατά την Αγγλίδα αρχαιολόγο Λαμπ, η οποία είχε διενεργήσει τις ανασκαφές στη Θερμή και στην Άντισσα, η Θερμή κατοικήθηκε κατά το 3200 ή 3100 έως περίπου το 2400 π.Χ., από έναν κλάδο του λαού που δημιούργησε τον ιδιάζοντα πολιτισμό στη δυτική Μικρά Ασία με κέντρο την Τροία και ο οποίος εξαπλώθηκε βορειοδυτικά έως τη Θράκη και τη Μακεδονία και επηρέασε τους λαούς της Ελλάδας. Οι προϊστορικοί κάτοικοι της Θερμής ήταν μια ειρηνική αγροτική κοινότητα που ζούσε σε καλοχτισμένα πέτρινα σπιτία χωρίς οχύρωση. Ξεχωρίζουν πέντε πόλεις από τις οποίες οι I και II πρέπει να διήρκεσαν από το 3200 έως το 3000, η III A και B από το 3000 έως το 2800, ενώ οι IV και V από το 2800 έως το 2400 π.Χ. Οι τρεις πρώτες ήταν σύγχρονες με την Τροία I και ανοχύρωτες, ενώ η τέταρτη και η πέμπτη σύγχρονες της Τροίας II. Η πέμπτη πόλη, από τον φόβο επίθεσης των μετακινούμενων λαών της κεντρικής Μικράς Ασίας, οχυρώθηκε με προστατευτικό περίβολο και πύργους, αλλά πριν από την τελευταία φάση της Τροίας II εγκαταλείφθηκε. Ακολούθησε ένα μεσοδιάστημα κατά το οποίο η Θερμή παρέμεινε ακατοίκητη, η αρχή του οποίου συνέπεσε με το τέλος της πρώιμης εποχής του χαλκού, αλλά η διάρκειά του είναι άγνωστη. Η πόλη πιθανολογείται ότι κατοικήθηκε ξανά κατά τη διάρκεια μέσης εποχής του χαλκού, περίπου έως το 1200 π.Χ., οπότε καταστράφηκε από πυρκαγιά. Ήδη, περίπου από το 1400 π.Χ., είχε δεχτεί τη μυκηναϊκή επίδραση και το τέλος της ίσως έχει κάποια σχέση με την εκστρατεία του Αχιλλέα στο νησί, την οποία αναφέρει ο Όμηρος (Ιλιάδα Θ, 660). Οι ελάχιστες διαφορές στην κεραμική της Θερμής μεταξύ της μέσης και ύστερης εποχής του χαλκού (γκρίζα και κόκκινα αγγεία τροχήλατα) υποδηλώνουν ότι δεν υπήρξε αλλαγή φυλής ή πολιτισμού. Επίσης, η συγγένεια των κατοίκων της Θερμής της μέσης εποχής του χαλκού με τους κατοίκους των πέντε πόλεων της πρώιμης εποχής είναι ολοφάνερη (όμοιοι τύποι σπιτών, όμοια εργαλεία), παρότι η γκριζα και κόκκινη κεραμική είναι νέο στοιχείο στη Λέσβο. Το πιθανότερο είναι ότι κανένα νέο στοιχείο στον πληθυσμό της Θερμής δεν ήταν πολύ δυνατό και ότι το πρώτο φύλο, της πρώιμης εποχής του χαλκού, εξακολούθησε να έχει την κυριαρχία παρά τις ξένες επιδράσεις. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για τους άλλους προϊστορικούς συνοικισμούς, σύμφωνα με τα δεδομένα της ανασκαφικής έρευνας. Το

πρόβλημα γίνεται ακόμη πιο δύσκολο από το γεγονός ότι η τοπική παράδοση των μονόχρωμων γκριζών αγγείων στο νησί συνεχίστηκε και κατά τη γεωμετρική εποχή, έως και τους αρχαϊκούς χρόνους, χωρίς να σημειωθεί διακοπή στο τέλος της εποχής του χαλκού, όπως αποδείχθηκε από τις ανασκαφές της αρχαίας Άντισσας. Νέες ανασκαφές στον προϊστορικό συνοικισμό του Κουρτηρίου του κόλπου της Καλλονής, όπου η ζωή φαίνεται ότι ήταν συνεχής από την υπονεολιθική περίοδο έως και τη γεωμετρική, στη Μυτιλήνη, η δύναμη της οποίας στους κλασικούς χρόνους συνδέεται από μερικούς επιστήμονες με την εξάπλωση των αιολικών φύλων, και στο σημαντικότερο αιολικό ιερό του νησιού, στην Κλοπεδή, θα λύσουν ίσως στο πρόβλημα της εγκατάστασης του ελληνικού στοιχείου στη Λέσβο.

Αρχαϊκή και κλασική εποχή. Οι πρωτογεωμετρικοί και γεωμετρικοί χρόνοι ήταν μια σκοτεινή περίοδος για τη Λέσβο. Κυριαρχούσαν τα μονόχρωμα γκριζα αγγεία, ενώ ελάχιστα επείσακτα πρωτογεωμετρικά και γεωμετρικά όστρακα έχουν βρεθεί στην Άντισσα και στη Μυτιλήνη. Κύρια ασχολία των κατοίκων εικάζεται ότι ήταν η καλλιέργεια της γης και η ναυτιλία. Η γη της Λέσβου ήταν ανέκαθεν πλούσια και η ζωή εύκολη. Λεσβιακοί αμφορείς στη Σμύρνη και στην Αθήνα αποδεικνύουν ότι η εξαγωγή του κρασιού στη Λέσβο άρχισε από τον 7ο αι. π.Χ. Οι πόλεις ήταν μικρές και φαίνεται ότι σχημάτισαν από νωρίς ένα είδος αμφικτιονίας με πρωτεύουσα τη Μυτιλήνη. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πάντα τους κατοίκους του νησιού με την κοινή ονομασία Λέσβιοι ή μόνο ως Μυτιληναίους και η νομισματοκοπία κατά πόλεις υπήρξε πολύ μεταγενέστερη. Πολύ νωρίς, πριν από το 700 π.Χ., οι Μυτιληναίοι έλεγχαν τις αιολικές πόλεις και συνοικισμούς της απέναντι μικρασιατικής ακτής φτάνοντας έως τα Δαρδανέλια. Η Λέσβος και η Κύμη της Μικράς Ασίας, θεωρήθηκαν τα σπουδαιότερα αιολικά κέντρα και μητροπόλεις των περίπου 30 αιολικών πόλεων της περιοχής του όρους Ίδη. Οι πέντε σημαντικότερες πόλεις της Λέσβου ήταν η Μυτιλήνη, η Μήθυμνα, η Άντισσα, στη βορειοδυτική ακτή του νησιού, η Πύρρα, στον μυχό του κόλπου της Καλλονής, και η Ερεσός, στη νοτιοδυτική παραλία του νησιού. Μία έκτη πόλη, η Αρίσβη, καταστράφηκε τον 5ο αι. π.Χ. από τους Μηθυμναιούς. Έτσι, η Λέσβος ήταν χωρισμένη σε πέντε μεγάλες επικράτειες, οι οποίες ελέγχονταν από τις πόλεις.

Πρώτο πολίτευμα των λεσβιακών πόλεων φαίνεται ότι ήταν η βασιλεία, η οποία καταλύθηκε τον 7ο αι. π.Χ. και αντικαταστάθηκε από ολιγαρχικά πολιτεύματα ή τυραννίες – πρώτα στη Μυτιλήνη, αλλά και στις υπόλοιπες πόλεις. Στα τέλη του 7ου αι. π.Χ. η Μυτιλήνη, αφού ξεπέρασε, χάρη στον σοφό Πιπτακό, τις εσωτερικές διενέξεις και ταραχές, στις οποίες έλαβε μέρος και ο ποιητής Αλκαίος, επιβλήθηκε στις άλλες πόλεις και τιμώρησε τους ηττημένους απαγορεύοντάς τους την εκπαίδευση των παιδιών τους («ηνίκα της θαλάσσης ήρξαν Μυτιληναίοι τοις ακρισταμένοις των συμμάχων τιμωρίαν εκείνην επήρτησαν: γράμματα μη μανθάνειν τους παῖδας αὐτῶν, μηδέ μουσικήν διδάσκεισθαι· πασῶν κολάσεων ηγησάμενοι βαρυτάτην εἶναι τούτων ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀμουσίᾳ καταβιώναι»), αναφέρει ο Αιλιανός, (Ζ, 25).

Η Λέσβος αναπτύχθηκε σε ισχυρή ναυτική δύναμη, η συμμαχία της έγινε περιζήτητη και ο πλούτος της μεγάλος. Το 570 π.Χ. οι Μυτιληναίοι ήταν οι μόνοι Αιολείς που έλαβαν μέρος στον αποικισμό της Ναύκρατης στην Αίγυπτο. Όταν, στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. ο Κροίσος ανάγκασε σε «φόρου απαγωγήν» τους Μικρασιάτες, με τους Λεσβίους «ξενίην συνεθήκατο». Ως σύμμαχοι των Μιλήσιων στον πόλεμο κατά του Πολυκράτη της Σάμου υποχρεώθηκαν μετά την ήττα τους να σκάψουν όλη την τάφρο γύρω από τη Σάμο. Επί Κύρου η Λέσβος έγινε φόρου υποτελής στους Πέρσες με συνθήκη και υποχρεώθηκε να τους ακολουθεί στις εκστρατείες (επί Καμβύση κατά της Αιγύπτου, επί Δαρείου κατά των Σκυθών). Μετά την υποδούλωση των πόλεων της Μικράς Ασίας από τον Άρπαγο, παραδόθηκε εκούσια στους Πέρσες, οι οποίοι εγκατέστησαν τύραννο τον Κώη, γιο του Εξάνδρου (Ηρόδοτος, Ε, 38). Όταν οι ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας επαναστάτησαν κατά των Περσών, με αρχηγό τον Αναξαγόρα τον Ιστιαίο (499-498 π.Χ.), οι Λέσβιοι σκότωσαν τον τύραννο και συντάχθηκαν με τους επαναστάτες συμμετέχοντας με 70 τριήρεις στη ναυμαχία της Λάδης. Μετά την ήττα της Λάδης (494 π.Χ.) υποτάχθηκαν πλήρως στους Πέρσες και εξαναγκάστηκαν, όπως και οι άλλες πόλεις και τα νησιά της Μικράς Ασίας, να εκστρατεύσουν με τον Ξέρξη με 60 πλοία κατά της Ελλάδας (Ηρόδοτος, Ζ, 195).

Μετά τη ναυμαχία της Μυκάλης και την ήττα των Περσών οι Λέσβιοι έγιναν δεκτοί, το 477, στο συμμαχικόν των Ελλήνων «πίστει τε καταλαβόντες και ορκίοισι εμμενέειν και μη αποστήσασθαι». Κατά την αποστασία της Σάμου από τη συμμαχία (440 π.Χ.) τάχθηκαν με το μέρος των Σαμίων και μετά την ήττα τους γλίτωσαν με την τιμωρία από τους Αθηναίους, αλλά περίμεναν την κατάλληλη στιγμή να απαλλαγούν από την αθηναϊκή ηγεμονία. Θεώρησαν ότι βρήκαν την ευκαιρία στο τέταρτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου. Τότε ολόκληρη η Λέσβος, εκτός από τη Μήθυμνα, αποστάτησε (Θουκυδίδης, ΙΙΙ 2,1). Η Μυτιλήνη πολιορκήθηκε και, κατά το τέλος του χειμώνα του 427 π.Χ., αφού ο Αθηναίος στρατηγός Πάχης υπέταξε την Άντισσα, την Πύρρα και την Ερεσό, παραδόθηκε με βαρύτατους όρους, γλιτώνοντας την τελευταία στιγμή την ολοκληρωτική καταστροφή. Η γη της Λέσβου, εκτός της περιοχής της Μηθύμνης, μοιράστηκε σε 3.000 κλήρους, από τους οποίους οι 300 αφιερώθηκαν στους θεούς και οι 2.700 σε Αθηναίους κληρούχους, οι οποίοι όμως τους άφησαν στους Λεσβίους αντί μισθώματος μίας μνας (200 δραχμών) κατά κλήρο, και επέστρεψαν στην Αθήνα, ενώ λίγοι έμειναν ως φρουροί των πόλεων. Ύστερα από νέες προσπάθειες αποστασίας, το 415 π.Χ., και από τις επιχειρήσεις των Σπαρτιατών με τον Καλλικρατίδα οι οποίες απέτυχαν (406 π.Χ.), η Λέσβος εξακολούθησε να παραμένει υπό την κυριαρχία των Αθηναίων. Μετά την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός Ποταμούς (405 π.Χ.), ο Λύσανδρος κυριεύσε όλες τις πόλεις της Λέσβου και τις υπέταξε στη Σπάρτη. Το 392 π.Χ., μετά τη ναυμαχία της Κνίδου, η Μυτιλήνη περιήλθε και πάλι στους Αθηναίους και ο Αθηναίος στρατηγός Θρασύβουλος υπέταξε και τις υπόλοιπες πόλεις. Με την Ανταλκίδειο ειρήνη (387 π.Χ.) η Λέσβος έγινε αυτόνομη, αλλά δύο χρόνια αργότερα περιήλθε και πάλι στην εξουσία των Λακεδαιμονίων και το 369 προσχώρησε στη Β' Αθηναϊκή συμμαχία. Κατά τον συμμαχικό πόλεμο (357) όμως αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την περσική κυριαρχία και να δεχτεί ολιγαρχικό πολίτευμα. Αργότερα οι

Λέσβιοι συμμάχησαν με τον Μέγα Αλέξανδρο, μετά τη νίκη του στον Γρανικό ποταμό, αλλά ο Μέμνων ο Ρόδιος, τον οποίο έστειλαν οι Πέρσες με 300 πλοία, τους ανάγκασε να παραδοθούν με βαρείς όρους. Ο στρατηγός Αιγίλογος, σταλμένος από τον Αλέξανδρο με ισχυρή ναυτική δύναμη, απελευθέρωσε τις πόλεις από την περσική κυριαρχία και από τους διορισμένους από τους Πέρσες τύραννους.

Από τον 7ο αι. π.Χ., παράλληλα προς τη μεγάλη οικονομική ευμάρεια, παρουσιάστηκε στη Λέσβο μια πνευματική και καλλιτεχνική άνθηση, από τις σημαντικότερες στον ελληνικό χώρο. Η μουσική και η ποίηση υπήρξαν οι πιο αγαπημένες ασχολίες των Λεσβίων. Ο Τέρπανδρος ο Αντισσαίος, ο Αρίων ο Μηθυμναίος, η Σαπφώ, ο Κοπίων ο Μυτιληναίος, ήταν από τους περικφημότερους μουσικούς της αρχαιότητας. Η λυρική ποίηση στη Λέσβο έχει τους άριστους εκπροσώπους της, τη Σαπφώ και τον Αλκαίο, ενώ η επική εκπροσωπείται από τον Λέσχη τον Πυρραίο και τον Τέλεσι τον Μηθυμναίο. Ο Αισυμνήτης Πιπτακός θεωρήθηκε ένας από τους 7 Σοφούς της αρχαιότητας. Οι ιστορικοί Ελλάνικος ο Μυτιληναίος, Μυρσίλος ο Μηθυμναίος, Ερμείας ο Μηθυμναίος και Χάρης ο Μυτιληναίος, οι φιλόσοφοι Θεόφραστος ο Ερέσιος και Κράτιππος ο Μυτιληναίος, οι ρήτορες Αισχίνης, Ποτάμων και Λεσβώναξ, ήταν από τους διασημότερους άνδρες της αρχαίας Ελλάδας.

Ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή. Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλέξανδρου, κατά τους χρόνους των Επιγόνων, η Λέσβος έχασε τη δύναμή της και την επιφανή θέση την οποία είχε μέχρι τότε στον αρχαιοελληνικό κόσμο. Σπανίως αναφερόταν πλέον από τους ιστορικούς της εποχής. Από τα σημαντικότερα γεγονότα ήταν η καταστροφή της Άντισσας από τους Ρωμαίους (167 π.Χ.) και η μεταφορά των κατοίκων της στη Μήθυμνα. Η ρωμαϊκή κυριαρχία συμπληρώθηκε κατά τον Μιθριδατικό πόλεμο (88 π.Χ.) από τον Μάρκο Μινούκιο Θέρμο, ο οποίος κατέλαβε αμαχητί ολόκληρο το νησί και κατέστρεψε τη Μυτιλήνη, εκδικούμενος για τη βοήθεια των Λεσβίων προς τον Μιθριδάτη και για τον θάνατο του Ρωμαίου στρατηγού Μανίου Ακυλίου. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους εξαφανίστηκαν από το προσκήνιο οι δύο από τις πέντε μεγάλες πόλεις, η Άντισσα και η Πύρρα, και εμφανίστηκε και πάλι ως πολυπληθέστερη η Μυτιλήνη. Ο Πομπήιος, κάνοντας χάρη στον φίλο του ιστορικό Θεοφάνη τον Μυτιληναίο, ανακήρυξε τη Λέσβο αυτόνομη και σχεδόν ελεύθερη. Οι επιφανέστεροι Ρωμαίοι (Πομπήιος, Αγρίππας, Γερμανικός) την επισκέφτηκαν, έγιναν δεκτοί με τιμές και προσέφεραν στους κατοίκους αξιώματα και αγαθά. Το 52 μ.Χ., επί Τιβέριου Κλαυδίου, η Λέσβος γνώρισε τον χριστιανισμό από τον Απόστολο Παύλο. Το 70 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Βεσπασιανός κατήργησε την αυτονομία και η Λέσβος έγινε απλή επαρχία έως τους χρόνους του Αδριανού, ο οποίος αποκατέστησε τα προηγούμενα προνόμια.

Βυζαντινή εποχή. Κατά τους χριστιανικούς και πρώτους βυζαντινούς χρόνους, η Λέσβος έζησε ειρηνικά και άκμασε, απολαμβάνοντας τα προνόμια και την προστασία των αυτοκρατόρων. Ελάχιστα είναι γνωστά για την ιστορία της από τις σύγχρονες πηγές, η ύπαρξη όμως ακμαίων οικισμών κατά την ύστερη αρχαιότητα και ο μεγάλος αριθμός παλαιοχριστιανικών βασιλικών σε ολόκληρο το νησί μαρτυρούν ότι η Λέσβος

γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη αυτή την εποχή. Περίπου 57 βασιλικές έχουν επισημανθεί, από τις οποίες πέντε έχουν ανασκαφεί: δύο τρίκλιτες βασιλικές στην Ερεσό, του Αγίου Ανδρέα και η βασιλική Αφεντέλλη, του πρώτου και του δεύτερου μισού του 5ου αι. μ.Χ., με πλούσια ψηφιδωτά δάπεδα και γλυπτικό διάκοσμο· η τρίκλιτη βασιλική του Αγίου Δημητρίου στο Υψηλομέτωπο, με εξαιρετικό πλούσιο γλυπτικό διάκοσμο, του δεύτερου μισού του 6ου αι.· η βασιλική Αγίου Γεωργίου στο Χαλινάδο, του δεύτερου μισού του 6ου αι.· και η βασιλική της Αχλαδεράς, κοντά στην αρχαία Πύρρα. Όπως δείχνει η θέση των οικισμών και των βασιλικών, ο πληθυσμός συγκεντρώθηκε τότε στα παράλια ή σε κοιλάδες ανοιχτές προς τη θάλασσα, ενώ οι εντελώς ορεινές περιοχές μάλλον δεν κατοικούνταν.

Η ειρηνική ζωή έλαβε τέλος κατά τον 8ο αι., όταν άρχισαν επιδρομές διαφόρων λαών, όπως των Σλάβων (769), των Σαρακηνών (821, 881 και 1055), του πορθητή της Σμύρνης Τζαχά (1084), των Βενετών (1128), των ιδιαίτερα σκληρών Καταλανών πειρατών στα τέλη του 13ου αι. κ.ά. Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204), η Λέσβος περιήλθε στον Βαλδουίνο Α', ανακτήθηκε το 1224 από τον Ιωάννη Γ' Δούκα Βατάτζη και προσαρτήθηκε οριστικά στη Βυζαντινή αυτοκρατορία το 1261. Τότε δημιουργήθηκε στη Μυτιλήνη η πρώτη παροικία Γενοβέζων, με τη συνθήκη του Νυμφαίου. Το 1333, ο Γενοβέζος ηγεμόνας της Φώκαιας Ντομένικο Καπάνια κατέλαβε την πρωτεύουσα και τις άλλες πόλεις εκτός από τη Μήθυμνα και την Ερεσό, έκανε έδρα του τη Μυτιλήνη και έκοψε νομίσματα. Ύστερα από δύο χρόνια, όμως, ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Παλαιολόγος εκστράτευσε με 84 πλοία, έδιωξε τον Καπάνια και άφησε κυβερνήτη του νησιού τον Αλέξιο Φιλανθρωπινό. Σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής κυριαρχίας, το νησί χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας επικρατών εξόριστων, όπως της Ειρήνης, συζύγου του Λέοντα Δ', του πατριάρχη Ιγνάπιου Ραγκαβέ, του Κωνσταντίνου του Μονομάχου, του Λέοντα Κουροπαλάτη κ.ά. Το 1355 ο αυτοκράτορας Ιωάννης Ε' Παλαιολόγος παραχώρησε τη Λέσβο στον Γενοβέζο Φραγκίσκο Γατελούζο, ως προίκα της αδελφής του Μαρίας και σε αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες που του είχε προσφέρει κατά την ανάκτηση του θρόνου της Κωνσταντινούπολης από τον Ιωάννη Καντακουζηνό.

Η φραγκοκρατία και η τουρκοκρατία. Οι Γατελούζοι (ή Κατελούζοι) κυβέρνησαν το νησί επί 107 έτη και κατόρθωσαν, σεβόμενοι τα επικυριαρχικά δικαιώματα των Βυζαντινών, να αναδείξουν την ηγεμονία τους σε μια από τις σπουδαιότερες στην Ανατολή. Όλοι οι Γατελούζοι ηγεμόνες της Λέσβου, ο Φραγκίσκος Α' (1355-76), ο γιος του Ιάκωβος (1376-97), ο Φραγκίσκος Β' (1397-1401), ο Δορίνος (1401-49), ο Δομίνικος ή Κυριακός (1449-59) και ο Νικόλαος, εργάστηκαν για την οικονομική ανάπτυξη της ηγεμονίας τους και επεξέτειναν την κυριαρχία τους στη Θράκη (1356), στην Παλαιά Φώκαια (1402), στη Θάσο (1420), στη Σαμοθράκη (1433) και στη Λήμνο (1449). Στους κατοίκους της Λέσβου συμπεριφέρθηκαν με ειλκρίνεια και θρησκευτική ανεκτικότητα, γι' αυτό και ελάχιστη επίδραση είχε η εξουσία τους στη ζωή τους. Με τη διπλωματία που ανέπτυξαν οι Γατελούζοι και με τις επιγαμίες τους με ηγεμονικούς οίκους της Δύσης και κυρίως με γόνους των βυζαντινών αυτοκρατορικών οικογενειών

των Παλαιολόγων και των Κομνηνών –η σύζυγος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Κατερίνα ήταν κόρη του Δορίνου– ισχυροποιήθηκαν και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο Αιγαίο. Η εξωτερική τους πολιτική ήταν γενικά καιροσκοπική, ειδικά προς τους Τούρκους όμως, εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης του νησιού, ήταν αλλοπρόσαλλη. Το 1437, επί Δορίνου, άρχισαν να πληρώνουν φόρο υποτέλειας στον Μωάμεθ Α΄ και το 1450 καταστράφηκε η Καλλονή, η οποία ανθούσε. Σταδιακά οι Τούρκοι κατέλαβαν τη Θάσο, τη Φώκαια, τη Σαμοθράκη και τη Λήμνο. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης έγινε μια πρώτη απόπειρα κατάληψης της Λέσβου η οποία απέτυχε (1455). Το 1462 ο Μωάμεθ Β΄, με ισχυρή ναυτική δύναμη και πεζικό, πολιόρκησε τη Μυτιλήνη, η οποία παραδόθηκε ύστερα από 27 ημέρες.

Η Λέσβος έμεινε υπό τουρκική κατοχή έως το 1912. Όλα αυτά τα χρόνια δέχτηκε πολλές επιδρομές Ενετών, Γάλλων, Ιωαννιτών Ιπποτών της Ρόδου και Σαρακηνών. Ερημώθηκαν χωριά (Κυδώνα, Πολύγειρος), εξσλαμίστηκε ο Κλαπάδος, έγινε ο αποικισμός των Μυτιληναίων της Σάμου από τον Κιλίτς πασά. Κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο οι Ψαριανοί, ως σύμμαχοι των Ρώσων, έκαναν επιδρομές και λεηλάτησαν το Πλωμάρι (1770) και την Πλαγιά (1773) προκαλώντας αντίποινα των Τούρκων εναντίον των κατοίκων. Η πρώτη επαναστατική κίνηση εναντίον των Τούρκων εκδηλώθηκε το 1817 από τους Παλαιολόγο Λεμονή, Καλλίνικο, Γιαννάκη, Χατζηγηρηγόρη κ.ά., η οποία όμως προδόθηκε και απέτυχε. Από τη Λέσβο κατάγονταν μερικά εξέχοντα στελέχη της Φιλικής Εταιρείας, όπως ο Βενιαμίν ο Λέσβιος, ο ιεροδιάκονος Νεόφυτος, ο Γιαννούκος, οι Μπερντουμήςδες κ.ά. Το 1821 απέτυχε το «στρατηγικό σχέδιο περί της Χίου και Μυτιλήνης» του Ρώσου αντιπροξένου στη Χίο Μυλωνά και οι Τούρκοι του Σιγρίου λεηλάτησαν τη Μονή Υψηλού, ενώ στη Μυτιλήνη οι χριστιανοί γλίτωσαν τη σφαγή χάρη στον Μουσταφά Κουλαξίζ. Το 1822 ο Λεμονής, με εξουσιοδότηση της Διοίκησης της Ελλάδας, επιχείρησε να ξεσηκώσει τη Μυτιλήνη, αλλά η πρόσφατη καταστροφή της Χίου έκανε διστακτικούς τους Ψαριανούς και τον Λογοθέτη και η προσπάθεια εγκαταλείφθηκε. Το επόμενο έτος ο διοικητής του νησιού Μουσταφά Κουλαξίζ πρότεινε στους Ψαριανούς «φόρον ουχί ευκαταφρόνητον» για να σταματήσουν τις επιδρομές στη Λέσβο, αλλά η συμφωνία απέτυχε και οι επιδρομές σε Πλωμάρι, Ερεσό, Τελώνια, Σίγρι συνεχίστηκαν. Σε όλη τη διάρκεια της Επανάστασης, η Λέσβος ήταν τόπος συγκέντρωσης τουρκικών στρατευμάτων και ορμητήριο και καταφύγιο του τουρκικού στόλου, εξαιτίας της θέσης της, ενώ στα ύδατά της έγιναν πολλές ναυμαχίες (Ερεσός, Μυτιλήνη κ.α.). Τελικά απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στόλο, υπό τον ναύαρχο Κουντουριώτη, στις 7 Δεκεμβρίου 1912.